ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje
BOOKA
11000 Beograd, Kapetan Mišina 8
office@booka.in
www.booka.in

PREVOD S ITALIJANSKOG
Jelena Brborić

LEKTURA
Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA
Borka Slepčević

PRELOM
Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA
Milena Savić

ŠTAMPA
DMD Štamparija

Beograd, 2017.
Tiraž 5000

BOOKA.

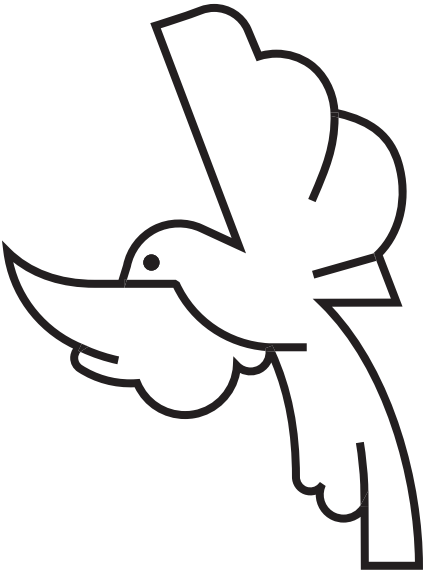
Knjiga **079**

ELENA FERANTE
PRIČA O ONIMA KOJI ODLAZE I ONIMA KOJI OSTAJU

Naslov originala
ELENA FERRANTE
STORIA DI CHI FUGGE E DI CHI RESTA
Copyright © 2013 by Edizioni e/o

Sva prava zadržana.
Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene saglasnosti izdavača.

ROMAN

ELENA FERANTE

PRIČA O ONIMA KOJI ODLAZE I ONIMA KOJI OSTAJU

S ITALIJANSKOG PREVELA
Jelena Brborić

SPISAK LIKOVA

I NAZNAKE O DOGAĐAJIMA IZ PRETHODNA DVA DELA

Porodica Čerulo (obućareva porodica):

Fernando Čerulo, obućar, Lilin otac. Nije nastavio da školuje kćerku nakon osnovne škole.

Nuncija Čerulo, Lilina majka. Bliska je s kćerkom, ali nema dovoljno uticaja da je podrži u sukobu sa ocem.

Rafaela Čerulo, zvana Lina ili Lila. Rođena je u avgustu 1944. godine. Ima šezdeset šest godina kada bez traga nestane iz Napulja. Genijalna učenica, s deset godina piše priču pod nazivom *Plava vila*. Po završetku osnovne škole napušta školovanje i uči obućarski zanat. Veoma mlada se udaje za Stefana Karačija i uspešno upravlja isprva delikatesnom radnjom u novom rejonu, a potom obućarskom radnjom na Trgu mučenika. Tokom jednog letovanja na Iskiji zaljubljuje se u Nina Saratorea, zbog koga ostavlja muža. Nakon propasti zajedničkog života s Ninom i dolaska na svet sina Đenara, Lila jednom zasvagda napušta Stefana kad sazna da on očekuje dete sa Adom Kapučo. Seli se sa Encom Skanom u kvart Đovani u Teduču i počinje da radi u fabrici mesnih prerađevina Bruna Sokava.

Rino Čerulo, Lilin stariji brat, takođe obućar. Zajedno sa ocem Fernandom, i zahvaljujući Lili i novcu Stefana Karačija, otvara obućarsku radnju „Čerulo". Venčao se sa Stefanovom sestrom Pinučom Karači, s kojom dobija sina Fernanda, koga svi zovu Dino. Po njemu nosi ime Lilino prvo dete, takođe Rino.

Ostala deca

Porodica Greko (poslužiteljeva porodica):

Elena Greko, zvana Lenuča ili Lenú. Rođena u avgustu 1944. godine, autor je duge priče koju čitamo. Elena počinje da je piše kada sazna da je nestala njena prijateljica iz detinjstva, Lina Čerulo, koju samo ona zove Lila. Nakon osnovne škole Elena nastavlja da se školuje s rastućim uspehom; u gimnaziji joj njena visprenost i podrška profesorke Galijani pomažu da bez posledica prevaziđe sukob s veroučiteljem na temu uloge Svetoga duha. Na predlog Nina Saratorea, u koga je potajno zaljubljena još od ranog detinjstva, i uz dragocenu Lilinu pomoć, napisaće o tom sukobu članak, koji naposletku neće biti objavljen u časopisu u kome Nino radi kao saradnik. Elena sjajne studije kruniše diplomom fakulteta u Pizi, na kome upoznaje Pjetra Ajrotu, s kojim će se veriti, i objavljivanjem romana u kome opisuje život u rejonu i mladalačka iskustva s letovanja na Iskiji.

Pepe, Đani i Eliza, Elenini mlađi braća i sestra

Otac, vratar u opštini

Majka, domaćica. Elena je opsednuta njenom hromošću.

Porodica Karači (don Akileova porodica):

Don Akile Karači, bauk iz bajki, crnoberzijanac, zelenaš. Ubijen je.

Marija Karači, don Akileova žena, Stefanova, Pinučina i Alfonsova majka. Radi u porodičnoj delikatesnoj radnji.

Stefano Karači, sin pokojnog don Akilea, Lilin muž. Upravlja očevim imetkom i s vremenom postaje vešt trgovac zahvaljujući dvema delikatesnim radnjama, koje sa uspehom vodi, i prodavnici obuće na Trgu mučenika, koju otvara u saradnji s braćom Solara. Nezadovoljan burnim brakom s Lilom, započinje odnos sa Adom Kapučo, s kojom se odlučuje na zajednički život kada ona ostane u drugom stanju, a Lila se odseli u kvart San Đovani u Teduču.

Pinuča, don Akileova kćerka. Isprva radi u porodičnoj delikatesnoj radnji, a zatim u obućarskoj radnji. Udaje se za Lilinog brata Rina i s njim dobija sina Fernanda, koga svi zovu Dino.

Alfonso, don Akileov sin. Elenin drug iz klupe. Verio se s Marizom Saratore i postaje odgovoran za obućarsku radnju na Trgu mučenika.

Porodica Peluzo (stolareva porodica):

Alfredo Peluzo, stolar. Komunista. Pod optužbom da je ubio don Akilea osuđen je na robiju, na kojoj i umire.

Đuzepina Peluzo, Alfredova žena. Radnica u fabrici duvana, predana je deci i mužu zatvoreniku. Po njegovoj smrti, oduzima sebi život.

Paskvale Peluzo, stariji sin Alfreda i Đuzepine, zidar, komunistički aktivista. Prvi je koji je primetio Lilinu lepotu i izjavio joj ljubav. Prezire Solare. Verio se sa Adom Kapučo.

Karmela Peluzo, koju zovu i Karmen. Paskvaleova sestra, prodavačica u bakalnici, ali je Lila ubrzo zapošljava u Stefanovoj novoj delikatesnoj radnji. Dugo je bila verena sa Encom Skanom, ali je on napušta bez objašnjenja po odsluženju vojnog roka. Nakon toga se verila s radnikom na benzinskoj pumpi na auto-putu.

Ostala deca

Porodica Kapučo (porodica lude udovice):

Melina, rođaka Nuncije Čerulo, udovica. Pere stepenice u zgradama starog rejona. Bila je ljubavnica Donata Saratorea, Ninovog oca. Porodica Saratore je upravo zbog tog odnosa napustila rejon, a Melina je skoro izgubila razum.

Melinin muž, istovarao je gajbice na zelenoj pijaci i umro je pod nerazjašnjenim okolnostima.

Ada Kapučo, Melinina kćerka. Kao devojčica je pomagala majci u pranju stepeništa. Zahvaljujući Lili biće zaposlena

kao prodavačica u delikatesnoj radnji u starom rejonu. Nakon duge veridbe s Paskvaleom Peluzom, postaje ljubavnica Stefana Karačija: kad ostane u drugom stanju, odlazi da živi s njim. Iz te veze rodila se devojčica Marija.

Antonio Kapučo, njen brat, mehaničar. Bio je veren sa Elenom i veoma je ljubomoran na Nina Saratorea. Mogućnost odlaska na služenje vojnog roka veoma ga tišti, međutim kada se Elena obratila braći Solara kako bi mu pomogli da to izbegne, osetio se duboko poniženim, do te mere da je prekinuo vezu s njom. Tokom vojnog roka stiže ga teška nervna iscrpljenost i dobija prevremeni otpust; po povratku u rejon, zbog bede u kojoj živi biva primoran da stane u službu Mikelea Solare, koji ga u izvesnom trenutku šalje u Nemačku po dugom i misterioznom zadatku.

Ostala deca

Porodica Saratore (porodica železničara-pesnika):

Donato Saratore, železničar, pesnik, novinar. Veliki ženskaroš, bio je ljubavnik Meline Kapučo. Kada Elena ode na letovanje na Iskiju, kao gost u istoj kući u kojoj boravi porodica Saratore, biće primorana da u žurbi napusti ostrvo kako bi pobegla od Donatovog seksualnog uznemiravanja. Narednog leta Elena mu se prepušta na plaži, ponesena bolom zbog Ninove i Liline veze. Kako bi se oslobodila zlih duhova koji je prate zbog tog ponižavajućeg iskustva, Elena o tome piše knjigu koja će potom biti objavljena.

Lidija Saratore, Donatova žena

Nino Saratore, najstariji od petoro Donatove i Lidijine dece. Prezire oca. Sjajan je učenik i dugo je s Lilom u tajnoj vezi, koja kulminira kratkim zajedničkim životom i njenom neplaniranom trudnoćom.

Mariza Saratore, Ninova sestra. Verila se sa Alfonsom Karačijem.

Pino, Klelija i Čiro Saratore, mlađa Donatova i Lidijina deca

Porodica Skano (porodica prodavca voća):

Nikola Skano, prodavac voća, umire od upale pluća.

Asunta Skano, Nikolina žena, umire od raka.

Enco Skano, Nikolin i Asuntin sin, i sâm je prodavac voća. Lila još od detinjstva oseća naklonost prema njemu. Enco je dugo bio veren s Karmen Peluzo, koju pak ostavlja bez objašnjenja i odlazi na odsluženje vojnog roka. U vojsci se iznova posvećuje učenju i stiče diplomu industrijske škole. Kada se Lila odluči da definitivno napusti Stefana, preuzima na sebe brigu o njoj i njenom sinu, i odvodi ih sa sobom u kvart San Đovani u Teduču.

Ostala deca

Porodica Solara (porodica vlasnika istoimene kafe-poslastičarnice):

Silvio Solara, vlasnik kafe-poslastičarnice, monarhista-fašista, pripadnik kamore povezan sa ilegalnom trgovinom u rejonu. Protivio se otvaranju fabrike obuće „Čerulo".

Manuela Solara, Silviova žena, zelenašica, u rejonu vlada veliki strah od njene crvene knjige.

Marčelo i Mikele Solara, Silviovi i Manuelini sinovi. Iako su razmetljivi i prepotentni, devojke iz rejona ih obožavaju, osim Lile, naravno. Marčelo se zaljubljuje u Lilu, ali ona ga odbija. Mikele, nešto mlađi od Marčela, hladnokrvniji je, inteligentniji i nasilniji. Verio se s Điljolom, poslastičarevom kćerkom, ali s godinama razvija bolesnu opsesiju Lilom.

Porodica Spanjuolo (poslastičareva porodica):

Gospodin Spanjuolo, poslastičar u kafe-poslastičarnici „Solara"

Roza Spanjuolo, poslastičareva žena

Điljola Spanjuolo, poslastičareva kćerka, verena s Mikeleom Solarom.

Ostala deca

Porodica Ajrota:

Gvido Ajrota, profesor grčke književnosti

Adela, njegova žena. Saradnica je u milanskoj izdavačkoj kući koja će objaviti Elenin roman.

Marijaroza Ajrota, starija kćerka, profesorka istorije umetnosti u Milanu

Pjetro Ajrota, Elenin kolega sa studija i njen verenik, pred njim je sjajna karijera na univerzitetu.

Nastavnici:

Feraro, učitelj i bibliotekar. Učitelj je, kada su bile male, nagradio i Lilu i Elenu za njihovu čitalačku revnosnost.

Olivijerova, učiteljica. Prva je primetila Lilin i Elenin potencijal. Lila je s deset godina napisala priču pod nazivom *Plava vila*. Priča se veoma svidela Eleni, koja ju je dala na čitanje Olivijerovoj. Učiteljica se, međutim, ljuta što su roditelji odlučili da prekinu Lilino školovanje, o priči nikad nije izjasnila. Štaviše, prestala je da se bavi Lilom i svu pažnju je posvetila Eleninom napretku. Umire posle duge bolesti, ubrzo nakon što Elena diplomira.

Đerače, gimnazijski profesor

Galijanijeva, profesorka u gimnaziji. Izuzetno učen predavač, komunista. Smesta je očarana Eleninom inteligencijom. Pozajmljuje joj knjige, štiti je tokom sukoba s veroučiteljem, poziva je u svoj dom na zabavu koju priređuju njena deca. Njihov odnos je zahladneo kad je Nino ostavio Nadju, obuzet strašću prema Lili.

Ostali likovi:

Đino, apotekarov sin. Bio je prvi momak s kojim se Elena zabavljala.

Nela Inkardo, rođaka učiteljice Olivijero. Ima kuću u Baranu, na Iskiji, i leti iznajmljuje nekoliko soba porodici Saratore. Ugostila je Elenu tokom jednog letovanja na moru.

Armando, student medicine, sin profesorke Galijani

Nadja, učenica, kćerka profesorke Galijani i Ninova verenica. On je ostavlja u pismu koje joj šalje sa Iskije pošto se zaljubi u Lilu.

Bruno Sokavo, prijatelj Nina Saratorea i sin bogatog industrijalca iz San Đovanija u Teduču. Daje Lili posao u porodičnoj fabrici mesnih prerađevina.

Franko Mari, student i Elenin verenik tokom početnih godina njenih studija.

VREME IZMEĐU

1.

Lilu sam poslednji put videla pre pet godina, u zimu 2005. Šetale smo se auto-putem rano izjutra, i kako je to već godinama bivalo, među nama se osećala nelagodnost. Samo sam ja pričala, sećam se: ona je pevušila, pozdravljala narod koji joj nije otpozdravljao, u retkim slučajevima kada bi me prekinula, činila je to samo kako bi uzviknula nešto sasvim nepovezano sa onim o čemu sam ja govorila. Tokom godina se beše odigralo previše ružnih događaja, nekoliko užasnih među njima, i kako bismo ponovo uspostavile poverljiv odnos, bilo je neophodno da jedna drugoj poverimo skrivene misli. Ja, međutim, nisam uspevala da nađem prave reči, a ona, kojoj bi to možda i pošlo za rukom, nije za to imala volje niti razloga.

Pa ipak, mnogo sam je volela i trudila sam se da se s njom nađem kad god bih došla u Napulj, iako me je, moram priznati, tih susreta bilo i strah. Mnogo se bila promenila. Na obema su se videli tragovi starenja, međutim, dok sam se ja borila protiv gojaznosti, ona je bila sama kost i koža. Kratku kosu je sama šišala, bila joj je bela kao sneg, zapuštena. Njeno lice, na kome su se videli tragovi minulih događaja, sve više je podsećalo na lice njenog oca. Smejala se nervozno, kao da cijuče nekako, govorila je preglasno. Gestikulirala je bez prestanka, s tako zverskom odlučnošću da se činilo da pokušava da preseče napola zgrade, ulicu, prolaznike, mene samu.

Prolazile smo pored osnovne škole kada nas neki meni nepoznat čovek preteče sav zadihan i doviknu joj da je u leji

u blizini crkve pronađeno žensko telo. Požurismo ka parkiću, Lila me odvuče za sobom u grupu radoznalaca, grubo ih rasklanjajući pred sobom. Žena je ležala na boku, bila je izrazito debela, na sebi je imala demode mantil tamnozelene boje. Lila je odmah prepoznade, ja pak ne: bila je to naša prijateljica iz detinjstva, Điljola Spanjuolo, bivša žena Mikelea Solare.

Beše prošlo par decenija otkad sam je poslednji put videla. Lepo lice beše joj se izobličilo, članci su joj bili otečeni. Nekada smeđa kosa sada je bila vatrenocrvene boje, duga kao kad je bila devojčica ali proređena, i rasuta po razrovanom tlu. Samo je na jednom stopalu imala cipelu s niskom petom, veoma iznošenu; drugo je prekrivala jedino siva pamučna čarapa, s rupom na palcu, a cipela se nalazila na metar udaljenosti, kao da ju je izula obuzeta nekim bolom ili strahom. Briznuh u plač, Lila mi uputi mrzovoljan pogled.

Sedeći na obližnjoj klupici, u tišini smo čekale da Điljolu odnesu. Šta joj se to dogodilo, na koji način je umrla, još nije bilo poznato. Povukosmo se u Lilin dom, stari mali roditeljski stan, u kome je sada živela sa sinom Rinom. Pričale smo o našoj prijateljici, Lila mi je govorila ružne stvari o životu koji je vodila, o prevrtljivosti, o zlobi. Sada sam, međutim, ja bila ta koja nije uspevala da sluša, mislila sam na priliku na tlu, na onu proređenu kosu, na beličaste mrlje na lobanji. Koliko je samo bilo onih koji su s nama delili detinjstvo i kojih više nije bilo među živima, koji behu nestali s lica zemlje usled bolesti, zato što nisu bili u stanju da podnesu životne nedaće, zato što se neko sa njima krvavo obračunao. Neko vreme ostale smo u kuhinji, bezvoljne, ni jedna ni druga nismo se odlučivale da raščistimo sto, a potom ponovo izađosmo.

Sunce je tog prijatnog zimskog dana davalo okruženju vedar izgled. Stari rejon, za razliku od nas, nimalo se ne beše izmenio. Niske sive zgrade, dvorište naših igara, auto-put, mračna usta tunela i nasilje i dalje su odolevali vremenu. Ono

što ga je okruživalo beše se, međutim, izmenilo. Nije više bilo zelenkastog močvarnog predela, stara fabrika konzervi beše nestala. Na njihovom mestu sjajili su se stakleni neboderi, ostaci ondašnje blistave budućnosti u koju niko nikada nije poverovao. Svi su zapažali promene, tokom godina, ponekad s radoznalošću, češće nezainteresovano. Kao devojčica sam zamišljala da, izvan granica rejona, Napulj nudi čudesa. Neboder glavne železničke stanice, na primer, pre nekoliko decenija na mene beše ostavio snažan utisak zbog tog svog laganog uzdizanja, sprat za spratom, tog skeleta koji mi se činio tako visokim i odvažnim. Kakvo sam samo čuđenje osećala prolazeći Trgom Garibaldi, vidi samo koliko je visok, govorila sam Lili, Karmen, Paskvaleu, Adi, Antoniju, svim tadašnjim prijateljima s kojima sam koračala ka obali mora, ka rubu bogatih kvartova. Tamo, mislila sam u sebi, mora da žive anđeli koji zasigurno uživaju u pogledu na čitav grad. Koliko bi mi se samo svidelo da sam se mogla uspentrati, popeti se sve do samog vrha. Bio je to *naš* neboder premda se nalazio izvan granica rejona, nešto čiji smo napredak pratili iz dana u dan. Radovi, međutim, behu zaustavljeni. Kada sam se vraćala kući iz Pize, neboder glavne železničke stanice je, umesto simbola zajednice u procesu obnavljanja, za mene predstavljao dodatno gnezdo učmalosti.

Tokom tog perioda ubedih sebe da između rejona i Napulja nema nikakve razlike, nezadovoljstvo se prelivalo iz jednog u drugo bez ikakvih barijera. Pri svakom povratku kući zaticala sam grad koji mi se sve više i više činio kao načinjen od testa, testa koje nije u stanju da odoli smeni godišnjih doba, toploti, hladnoći, a naročito vremenskim nepogodama. Eto, stanica na Trgu Garibaldi je poplavljena, eto, Galerija ispred Muzeja se urušila, eto, došlo je do odrona, nije više bilo moguće povratiti struju. Prisećala sam se mračnih ulica punih opasnosti, sve haotičnijeg saobraćaja, razrovane kaldrme, velikih

bara. Prepunjeni slivnici su se prelivali, prljavština se razlivala ulicama. Bujice otpadne vode, prljavštine i bakterija ulivale su se u more s brda punih krhke novogradnje, ili su nagrizali svet iz dubina. Narod je umirao zbog nebrige, zbog korupcije, zbog ugnjetavanja, pa ipak je, na svakim novim izborima, pružao vatrenu podršku političarima koji su mu život činili nepodnošljivim. Čim izađem iz voza, počela bih da se krećem vrlo oprezno po mestima na kojima sam odrasla, pazeći da uvek govorim na dijalektu, kao da poručujem *ja sam jedna od vas, nemojte mi učiniti nažao*. Po završetku studija, kada sam u jednom dahu napisala priču iz koje se u roku od nekoliko meseci na sasvim neočekivan način izrodila knjiga, stanje stvari u svetu iz koga bejah potekla učinilo mi se dodatno pogoršanim. Dok sam se u Pizi i Milanu osećala dobro, na mahove čak i srećno, u rodnom gradu sam, kad god bih mu se vraćala, strepela da će me nekakav nepredviđen događaj sprečiti da iz njega ponovo odem, da će mi sve ono što bejah osvojila biti oteto. Da neću moći da se vratim Pjetru, za koga je uskoro trebalo da se udam; da će mi biti preprečen put ka prijatnom prostoru izdavačke kuće; da neću više biti u mogućnosti da uživam u prefinjenosti Adele, moje buduće svekrve, majke kakva moja nikada nije bila. Grad mi se još i u prošlosti činio prenatrpanim, sve same mase ljudi od Trga Garibaldi do Forčele, do Dukeske, Lavinija, Avenije Retifilo. Krajem šezdesetih godina delovalo mi je da su gomile ljudi dodatno narasle i da netrpeljivost i nasrtljivost uzimaju maha bez ikakve kontrole. Jednoga jutra naterah sebe da svratim u Ulicu Mecokanone, u kojoj sam nekoliko godina ranije radila kao prodavačica u jednoj knjižari. Otišla sam tamo iz radoznalosti, kako bih opet videla mesto na kome sam mukotrpno radila, ali pre svega kako bih bacila pogled na zgradu univerziteta, u koju nikada ne bejah ušla. Želela sam da je uporedim s Pizom, sa Univerzitetom *Normale*, nadala sam se

čak da ću sresti decu profesorke Galijani – Armanda, Nadju – i da ću imati priliku da se razmećem onim što sam uspela da postignem. Međutim, ulica i univerzitetski prostor samo su mi uneli nervozu, vrveli su od napolitanskih studenata, studenata iz provincije i sa čitavog juga, dobro obučenih mladih ljudi, glasnih, sigurnih u sebe, kao i od sirovo snažne ali istovremeno i potčinjene mladeži. Tiskali su se na ulazima, po učionicama, često svadljivog raspoloženja, u dugim redovima ispred kancelarija. Trojica ili četvorica sasvim iznenada započeše tuču na nekoliko koraka od mene, kao da im je bilo dovoljno da se samo ugledaju pa da dođe do eksplozije uvreda i udaraca, bio je to puki izliv besa muškaraca koji urlicima iskazuju svoju krvožednost, na dijalektu koji je i meni samoj bio teško razumljiv. U žurbi se udaljih, kao da me nekakva pretnja beše očešala na mestu koje sam dotad smatrala bezbednim, ispunjenim samo zdravim razumom.

Svake godine, dakle, stanje mi se činilo sve gorim. Tokom tog perioda grad se još jednom raspukao, čitava jedna zgrada beše se podbočila poput osobe koja se naslanja na rukohvat fotelje nagrizen crvotočinom, pa se rukohvat odvali pod težinom. Bilo je mrtvih, ranjenih. I dreke, tuče, razletele hartije. Činilo se da u utrobi grada tinja nekakav bes koji ne uspeva da izađe na površinu te ga izjeda iznutra i izbija iz njega u vidu plikova punih otrova protiv svih i svega, dece, odraslih, starih, stanovnika okolnih gradova, Amerikanaca, NATO-a, turista svih nacionalnosti, pa i samih Napolitanaca. Kako je bilo moguće odupreti mu se na tom mestu punom nereda i opasnosti, na periferiji grada, u njegovom centru, na brdima, ispod Vezuva? Kakav gorak ukus u meni beše ostavio kvart San Đovani u Teduču i put ka njemu. Kakav samo gorak ukus u meni behu ostavili fabrika u kojoj je Lila radila, pa i sama Lila, Lila s malim detetom, Lila koja je živela u bednoj zgradi sa Encom iako s njim nije delila krevet. Beše rekla da

on želi da proučava elektronske računare, i da se ona trudi da mu u tome pomogne. Još uvek sam mogla da čujem njen glas dok je pokušavala da izbriše kvart San Đovani, salame, vonj fabrike i svoju situaciju, nabrajajući mi s lažnom stručnošću nazive poput: Državni kibernetički centar u Milanu, Sovjetski centar za primenu računara na društvene nauke. Želela je da me ubedi da će ubrzo i u Napulju nići jedan centar tog tipa. Pomislila sam: možda u Milanu, možda, svakako u Sovjetskom Savezu, ali ne i ovde, ovde se radi samo o ludorijama tvoje neobuzdane mašte u koju uvlačiš i sirotog, odanog Enca. Treba dakle otići. Zauvek se izvući odatle, otrgnuti se od života koji smo pokušavale da živimo još od rođenja. Nastaniti se u dobro uređenim predelima u kojima je odista sve bilo moguće. I tako sam pobegla. Ali samo da bih kasnije otkrila koliko sam se prevarila, da se radilo o lancu čije karike postaju sve veće, rejon je upućivao na grad, grad na Italiju, Italija na Evropu, a Evropa pak na čitavu planetu. I dan-danas smatram da tako stoje stvari: nije problem u rejonu, niti u Napulju, niti u planeti Zemlji, već u čitavom univerzumu, ili univerzumima. A pravo umeće leži u skrivanju sebe samog i prikrivanju istinskog poretka stvari.

Razgovarala sam o tome s Lilom tog popodneva, u zimu 2005. godine, trudeći se da dođem do zaključka kako se stanje može poboljšati. Želela sam da joj odam priznanje što je sve jasno videla još kao devojčica, ne mrdnuvši se iz Napulja. Postideh se međutim odmah, osetih u sopstvenim rečima ustajali pesimizam onih koji stare, nešto što je ona, dobro sam to znala, iz dubine duše prezirala. I zaista, pokaza mi zube kroz osmeh koji je zapravo bio nervozna grimasa, i reče:

„Izigravaš pametnicu, razbacuješ se frazama? S kakvim to ciljem? Nameravaš li to da pišeš o nama? Da pišeš o meni?“

„Ne.“

„Reci mi istinu.“

„Bilo bi to previše zamršeno."

„Pomišljala si međutim na to, i dalje pomišljaš."

„Možda malo."

„Lenú, moraš me ostaviti na miru. Moraš nas *sve* ostaviti na miru. Mi treba da nestanemo, ništa ne zaslužujemo, ni Điljola, ni ja, ama baš niko."

„To nije tačno."

Licem joj pređe ružna grimasa nezadovoljstva i ona me stade posmatrati skupljenih zenica, stisnutih usana.

„U redu", reče, „piši, ako baš moraš, piši o Điljoli, o kome ti je volja. Ali o meni ne, da se nisi usudila, obećaj mi."

„Neću ni o kome pisati, pa ni o tebi."

„Da znaš da ću te držati na oku."

„Jelda?"

„Doći ću da ti čeprkam po kompjuteru, čitaću ti fajlove, pobrisaću ih."

„Ma hajde, molim te."

„Misliš da nisam u stanju to da učinim?"

„Znam da jesi. Ali umem da se zaštitim."

Nasmeja se na onaj svoj zloban način.

„Ne i od mene."

2.

Te četiri reči nikada nisam zaboravila, bile su to poslednje reči koje mi je uputila: *ne* i *od mene*. Ima već nekoliko nedelja kako neumorno pišem, ne gubeći vreme na iščitavanje sopstvenih reči. Ukoliko je Lila i dalje živa – prepuštam se fantazijama srčući kafu i posmatrajući kako reka Po promiče sudarajući se sa stubovima mosta princeze Izabele – neće moći da odoli iskušenju, doći će da njuška po mom kompjuteru, čitaće i, matora lukavica kakva jeste, naljutiće se što

je nisam poslušala, želeće da se umeša, ispravljaće, dodavaće, zaboraviće na tu mahnitu potrebu da nestane s lica zemlje. Zatim ispiram šoljicu, vraćam se za radni sto, nastavljam da pišem počevši od onog hladnog proleća u Milanu, od one večeri u knjižari, pre više od četrdeset godina, kada je čovek s glomaznim naočarima sarkastično govorio o meni i o mojoj knjizi pred svima, a ja sam odgovarala zbunjeno, drhteći. Sve dok iznenada nije ustao Nino Saratore, skoro neprepoznatljiv zbog neuredne zift crne brade, i obrušio se na onoga koji je do tog trenutka mene napadao. U tom trenu čitavo moje biće poče nemo uzvikivati njegovo ime – koliko je samo vremena bilo prošlo otkad sam ga poslednji put videla: četiri ili pet godina – i mada sleđena od napetosti, osetih kako plamtim.

Čim je Nino završio sa svojim govorom, čovek pokretom ruke zatraži dozvolu da odgovori. Bilo je jasno da je napad teško podneo, ali ja sam bila ophrvana tako snažnim emocijama da u tom trenutku nisam mogla da shvatim zašto. Odmah bejah primetila, naravno, da je Nino svojim govorom promenio temu, da je prešao s književnosti na politiku, i to nasrtljivo, maltene s nipodaštavanjem. Međutim, nisam tome pridavala mnogo značaja, i dalje nisam mogla sebi da oprostim to što nisam umela da se merim s njima u toj diskusiji, što sam se pokazala kao nedostojni protivnik pred tako učenom publikom. Pa ipak, znala sam i ja kako se to radi. U gimnaziji sam nastojala da iz podređene pozicije isplivam trudeći se da postanem poput profesorke Galijani, bejah preuzela njen ton i način izražavanja. U Pizi taj ženski model nije bio dovoljan, imala sam posla s mnogo prekaljenijim svetom. Franko, Pjetro, svi ti studenti koji su se isticali, i naravno renomirani fakultetski docenti, izražavali su se na složen način, pisali su s učenim majstorstvom, s nesumnjivom veštinom, s logičkom jasnoćom koji su Galijanijevoj bili strani. Ja sam se pak uvežbavala da budem poput njih. I to mi je često polazilo za rukom, činilo mi se da

do te mere vladam rečima da uspevam zauvek da raspršim nelogičnosti bivstvovanja, nastanak mučnih emocija i razgovora. Umela sam, tako da kažem, pribeći usmenom i pismenom izražavanju koji bi zahvaljujući probranoj leksici, iscrpnosti i promišljenosti, dobrom rasporedu argumenata i formalnoj prijatnosti, koja nikada nije izostajala, imali za cilj da protivnika sravne sa zemljom, do te mere da mu oduzmu i volju da odgovori. Te večeri, međutim, situacija se nije odvijala kako je trebalo. Počelo je sa Adelom i njenim prijateljima, koji su, kako sam zamišljala, čitali samo prefinjenu literaturu, a potom se nastavilo s čovekom sa glomaznim naočarima. Uspeli su da me zaplaše. Iznova bejah postala onaj marljivi devojčurak iz rejona, poslužiteljeva kćerka u čijem se govoru osećao prizvuk juga, i sama u čudu što se nalazi na jednom takvom mestu izigravajući kakvu mladu i učenu spisateljicu. I tako, izgubivši samopouzdanje, izražavala sam se neuverljivo ne uspevajući da sredim sopstvene misli. Nina da i ne pominjem. S njegovim pojavljivanjem, potpuno bejah izgubila kontrolu, a kvalitet njegovog govora u moju korist samo mi je dodatno potvrdio da sam u trenu izgubila sve svoje sposobnosti. Potekli smo iz sličnog okruženja, oboje smo se debelo pomučili kako bismo usvojili taj način izražavanja. Pa ipak, on ne samo da se njime služio sasvim prirodno, s lakoćom se ustremljujući na svog protivnika, već je na mahove, kad bi mu se to učinilo potrebnim, sebi dopuštao i da unese nered u taj uglađen italijanski s drskim nipodaštavanjem kojim je ubrzo postigao da profesorski ton čoveka s glomaznim naočarima zazvuči zastarelo, možda čak i komično. Kao posledicu toga, kad videh da se taj drugi sprema da odgovori, pomislih: veoma se uvredio, i ako je pre ovoga govorio loše o mojoj knjizi, sada će govoriti još gore stvari kako bi ponizio Nina, koji ju je branio.

Čovek je, međutim, namerio nešto drugo: beše zaboravio na moj roman, više me nije uvlačio u diskusiju. Preusmerio

se na neke pak fraze koje je Nino tu i tamo ubacio, a koje je ponovio više puta, kao što su: *baronska oholost, antiautoritarna književnost*. Tek tada mi postade jasno da je ono što je njega razbesnelo bilo uplitanje političkih tema u razgovor. Nisu mu se dopale te reči, i to je isticao izvrgavajući ruglu Ninov dubok glas neočekivanim podrugljivim falsetom (*danas se, dakle, ponos zbog poznavanja određenih tema naziva ohološću, i književnost je, dakle, postala autoritarna?*). Zatim se stade poigravati rečju *autoritet,* koja, bogu hvala – reče – predstavlja nasip koji služi kao odbrana od nevaspitane mladeži koja se oseća prozvanom da izjavljuje budalaštine na koju god temu, pozivajući se na ko zna kakve koještarije koje pokupi na fakultetu. I nadugo je pričao na tu temu, obraćajući se publici, nikada direktno Ninu niti meni. Naposletku se pak obratio najpre kritičaru u godinama koji je sedeo pored mene, a zatim Adeli, možda su mu od samog početka oni bili polemički cilj. Nemam ja ništa protiv mladih – izjavi u vidu zaključka – već protiv učenih odraslih ljudi koji su spremni da iz interesa pomeraju granice gluposti sve dalje i dalje. Tu naposletku zaćuta i učini kao da će otići, uz ljubazno ali energično „izvinite me, oprostite, hvala".

Prisutni se pridigoše da ga propuste, bez naklonosti, ali ipak s poštovanjem. U tom trenutku mi postade jasno da se radi o čoveku od ugleda. Čoveku od tako velikog ugleda da je čak i Adela na njegov mračni znak pozdrava odgovorila ljubazno: hvala vam, doviđenja. Možda je zbog toga Nino pomalo iznenadio sve prisutne kada ga je naredbodavno i pomalo podrugljivo, pokazujući da vrlo dobro zna s kim ima posla, oslovio profesorskom titulom – profesore, pa gde ćete, nije valjda da bežite – a potom mu je, zahvaljujući brzini svojih dugih nogu, presekao put postavivši se naspram njega i rekao tim svojim novim jezikom, koji tamo odakle sam ga slušala pomalo nisam čula a pomalo nisam razumela, ali koji mora da

je bio poput čeličnih eksera pod vrelim suncem. Čovek ga je slušao nepomično, ne pokazujući nestrpljenje, a onda mu je rukom dao znak da se makne i uputio se ka izlazu.

3.

Ustadoh od stola pometena, bilo mi je teško da ubedim samu sebe da je Nino zaista tu, u Milanu, u toj maloj sali. Pa ipak, eto ga kako mi ide u susret, sa osmehom ali odmerena koraka, bez žurbe. Rukovasmo se, šaka mu je bila veoma topla, moja ledena, i rekosmo koliko nam je milo što se opet srećemo nakon toliko vremena. Znala sam da je najgori deo večeri iza mene, a da sada pred sobom imam njega, i samim tim se moje raspoloženje popravilo, ali me napetost ne beše sasvim napustila. Predstavih ga kritičaru koji beše velikodušno nahvalio moju knjigu, rekoh da se radi o prijatelju iz Napulja, o prijatelju iz školskih dana. Profesor, koji beše osetio i na sopstvenoj koži ubode Ninove žaoke, bio je pak ljubazan, pohvalio je način na koji se obračunao sa onim drugim, pričao je o Napulju blagonaklono, obraćao mu se kao kakvom sjajnom studentu koga treba podstaći. Nino je objasnio da već godinama živi u Milanu, da se bavi ekonomskom geografijom, da pripada – i tu se osmehnu – najnižem staležu akademske piramide, takoreći asistentima. Rekao je to na dopadljiv način, bez one stare natmurenosti koja ga je karakterisala kao mladića, i učini mi se da nosi oklop mekši od onoga koji me je fascinirao u gimnaziji, kao da se oslobodio prevelikog tereta kako bi bio u stanju da se bori hitrije, s više gracioznosti. Sa olakšanjem primetih da na ruci ne nosi burmu.

U međuvremenu se neke od Adelinih prijateljica behu približile kako bih im potpisala knjigu, zbog čega me obuzeše emocije, bio je to prvi put da mi se to dogodilo. Oklevala sam

na tren, nisam želela da ispustim Nina iz vida ni na časak, ali sam takođe želela da popravim utisak o nespretnom devojčurku koji mora da je stekao o meni. Ostavih ga, dakle, s profesorom u godinama – prezivao se Taratano – i ljubazno dočekah svoje čitateljke. Nameravala sam to da obavim na brzinu, ali su primerci knjige bili novi, mirisali su na svežu štampu, tako različiti od onih pohabanih knjiga iz kojih se širio težak miris, koje smo Lila i ja pozajmljivale iz rejonske biblioteke, da mi je bilo žao da ih pokvarim žvrljajući po njima hemijskom olovkom. Pisala sam svojim najlepšim rukopisom, onakvim na kakvom je insistirala učiteljica Olivijero, pažljivo sam birala reči za posvete, izazivajući nestrpljenje u onima koji su čekali u redu. Činila sam to dok mi je srce lupalo u grudima, nadzirući Nina. Plašila sam se da će otići.

Međutim, nije otišao. Sada se njemu i Taratanu beše priključila Adela, i Nino joj se obraćao s poštovanjem ali istovremeno i nehajno. Prisetih se kako je prolazio hodnicima u razgovoru s profesorkom Galijani, i nije mi trebalo mnogo da povežem onog sjajnog gimnazijalca s mladim čovekom pred sobom. Međutim, hitro odbacih činjenicu da smo svi propatili zbog uzaludnog skretanja s pravog puta, i da je on bio onaj student sa Iskije, ljubavnik moje udate prijateljice, izgubljeni momak koji se skrivao u radnji na Trgu mučenika, otac Đenara, dečaka koga nikada nije ni video. Svakako, Lilin upad u njegov život bio ga je dezorijentisao, ali – i tom prilikom mi se to učinilo očiglednim – radilo se samo o kratkoj epizodi. Koliko god da je snažno bilo to iskustvo, koliko god da su bili duboki tragovi koje na njemu beše ostavilo, sada je bilo završeno. Nino beše pronašao sebe i bila sam time zadovoljna. Pomislih: moram reći Lili da sam ga srela, da je dobro. Onda se predomislih: ne, neću joj reći.

Kada završih s posvetama, sala se već beše ispraznila. Adela me nežno uze za ruku, stade me hvaliti zbog načina na koji